

БІОГРАФІЧНИЙ СИНЕРГЕН ТВОРЧОСТІ ФЕДОРА ДУДКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(50)

УДК 82.09(477)«18/19»+82-94

DOI: 10.24144/2663-6840/2023.2(50).545–550

Мафтин Н.В., Хомишин О.М. Біографічний синерген творчості Федора Дудка; кількість бібліографічних джерел – 13; мова українська.

Анотація. У статті досліджено біографічні витоки творчості Федора Дудка (1885–1962), одного із найпопулярніших прозаїків 30-тих років минулого століття, емігранта з наддніпрянської України. Аналіз літературознавчих досліджень творчості Федора Дудка, що зроблені останнім часом, та літературно-критичних відгуків про письменника і його прозу сучасників самого Ф. Дудка, книги спогадів письменника і його автобіографічних новел показав, що письменник постає літописцем доби, відтак важливою складовою його художнього бачення світу є «поетика учасника» та біографічна домінанта. Формування світосприйняття майбутнього письменника відбувалося перш за все під впливом «матірнього джерела» традиції – переказів про давній козацький рід, з якого він походив. Топонімія, облаштування оселі у Шабалинові – усі ці описи й розповіді засвідчують глибоку вкоріненість Федора Дудка в традицію, розуміння власних генетичних витоків.

Синергетичне осмислення творчої постаті письменника дозволяє вибудувати таку модель студії, що дає змогу якнайповнішого дослідження мотиваційно-особистісного, психологічно-біографічного вибору парадигми творчості як на рівні змісту, так і форми. Творчість Ф. Дудка перейнята життєствердним пафосом неоромантичної домінанти, що виявляється й на рівні емоційно-чуттєвого нюансування світлої туги, ностальгії за батьківщиною, і в героїці зображення буремних днів боротьби за Україну. Ця світла туга й лейтмотив незнищенності, молодості світу пронизують усю творчість письменника.

Світосприйняття Ф. Дудка формувалося значною мірою також завдяки включеності в його дитинство і юність духу української героїки. Адже як суб'єкт творчості письменник є особою з певним соціокультурним статусом, сформованим у часі й просторі. У митця особливо наявна потреба спиратися на сформовані у дитинстві константи світобачення. Тому такими важливими у вивченні питання формування творчої індивідуальності є аналітичне осмислення часу дитинства, коли було закладено основи світоглядних позицій, естетичних цінностей та духовного світу письменника.

Дослідження системогенези авторської свідомості засвідчує: цілісність пафосу творчості Дудка забезпечується цілісністю особистості письменника, підпорядкованості його життя і творчості ідеї служіння Україні.

Ключові слова: Федір Дудко, біографічний синерген, поетика учасника, пафос, лейтмотив, стильова домінанта, константи світобачення, духовний світ письменника, системогенеза авторської свідомості.

Постановка проблеми. Осмислення й популяризація життя і творчості Федора Дудка, чий текст творені під знаком «національної самобутності», є актуальним і потрібним процесом для нашого сьогодення. Адже проза письменника належить до значимого й знакового у нашій культурі й історії дискурсу, номінованого як «парадигма Реконквісти» (Н. Мафтин). Творчість Ф. Дудка позначена вольвою напругою, життєствердним пафосом. Письменник порушував важливі для українців проблеми: проблему людини й історії, «вироблення» характеру, осягнення власної національної ідентичності, проблему особистого щастя й громадянського обов'язку. Новелістика, повістеві цикли, мемуаристика Федора Дудка дають відповідь на багато питань, що й досі, в сучасній Україні, залишаються важливими.

Для розуміння глибинної мотивації творчості митця, детермінованості його світогляду й художньо-образної структури творчості тими чи іншими чинниками завжди важливим є дослідження питання генетично-світоглядних витоків творчості, т. зв «біографічного синергену».

Аналіз досліджень. У 30-х роках минулого століття твори Ф. Дудка були широко відомі галичанам. Однак від тих пір і до сьогодні письменник майже залишається поза увагою видавців і дослідників. Перший літературно-критичний відгук на письменницьку діяльність Ф. Дудка датовано 1936 роком – стаття Галини Журби, написана з нагоди двадцятилітнього ювілею «письменницької діяль-

ності свідомого українця» та опубліковану у львівському виданні «Дніпро» за 1937 р. [Журба 1937]. Це невеличкий літературний портрет, де зроблено спробу визначити місце письменника в літературному процесі тридцятих років, окреслити витоки його творчості, певні світоглядні особливості, специфіку формування характеру майбутнього письменника. Як прикмету світогляду Ф. Дудка, що особливо позначилась на його стильовій манері та життєствердному пафосові творчості, Журба називає «невилічний оптимізм і довірливість серед моря буденної злости»: «Ця сонячність вдачі з вічним захопленням життям і людиною – не часто вище в нашому підсонні. У всіх писаннях Дудка білою ниткою позначується саме ця прикмета» [Журба 1937, с. 125]. Сучасниця Дудка й колега по перу інтуїтивно відчула принаймні дві речі, важливі для його художнього світобачення, тієї пафосної та ідейної домінанти, що пронизує прозу письменника: вже згадану «сонячність вдачі» та питому вагу «матірнього джерела» традиції, про яку Журба говорить не стільки в плані традиції літературної, скільки «голосу крові», тієї «козацької крові», що «гриміла у його жилах».

Серед перших відгуків на творчість Ф. Дудка – рецензія на збірку його новел «Дівчата очайдушних днів» М. Матієва-Мельника [Матієв-Мельник 1995]. Критик також підкреслює важливу роль біографічної складової у формуванні пафосної домінанти творів Ф. Дудка: «Чути тугу автора за рідними облогами тіснішої батьківщини з-над Десни». Творчій

постаті Ф. Дудка присвячено один невеличкий абзац у виданій уперше 1946 року статті Ю. Шевельова «Стили сучасної української літератури на еміграції». [Шерех 1998, с. 171]. Чи не найповнішою в плані інформативному серед діаспорних досліджень є написана Лукою Луцівим передмова до книги спогадів Ф. Дудка «Моя молодість», виданої в Нью-Йорку 1965 року. Лейтмотивом статті є ностальгія Дудка за Україною, за рідною Чернігівщиною, красунею Десною. В Україну ім'я Ф. Дудка повернулося в антології українського оповідання, опублікованій в журналі «Дзвін» (№ 1 (555) за 1991 р.), та в статті Романа Федоріва «Портрети в різьблених рамах», що є післямовою до названої антології.

Серед сучасних досліджень творчості Ф. Дудка – статті І. Буракової та розділи у монографіях Н. Мафтин. Найповнішим дослідженням творчості Ф. Дудка на сьогодні є дисертаційне дослідження О. Хомишин.

Отже, увага до пафосу творчості письменника – Дудкової «закоханості в ідею» та реалізації її в художньому тексті – спонукає до осмислення біографічного синергену письменника, зокрема й на рівні формування світоглядних домінант, адже «Системний підхід до вивчення явищ стає можливий при тій умові, коли вдається зрозуміти взаємодію факторів, під впливом яких це явище формується в систему» [Кодак 2010, с. 86].

Мета наукової статті – простежити, опираючись на біографічні відомості Ф. Дудка, спогади про нього та його творчість, витоки особистісного самовизначення («самості») письменника, формування розуміння сенсу життя та волі до чину відповідно до сприйнятих в дитинстві та юності етичних норм та ідеалів.

Методи та методика дослідження. Методологічну базу дослідження становлять прийоми біографічного, культурно-історичного, естетичного, інтерпретативного літературознавчих методів.

Виклад основного матеріалу. У некролозі на смерть Ф. Дудка В. Дорошенко написав рядки, що без особливих прикрас, просто, однак водночас питомо глибоко акцентують детермінованість творчості письменника його світоглядними орієнтирами: «Якщо б навіть Федір Дудко залишив нам по собі набагато меншу літературну спадщину, то й тоді сама його незламна вірність чесній, ідейній поставі українського письменника патріота і громадянина зробила б його зразком для літераторів, що часто забувають про найперший свій обов'язок» [Дорошенко 1962, с. 315].

Підпорядкованість і життя, і творчості Ф. Дудка цій ідеї, така внутрішня цілісність митця, тип його мистецького обдарування спонукає звернутися до витоків формування його світогляду, першопочатків формування світосприйняття, що закладаються ще в дитинстві. Для такої студії благодатним матеріалом є книга спогадів самого письменника. Щоправда, ця художня автобіографія обривається на розповіді про те, як Дудко покинув гімназію в Новгороді Сіверському. Автор не встиг закінчити її через недугу. Однак подальші віхи біографії вимальовуються із статті В. Дорошенка, надрукованої в журналі «Київ»

(Філадельфія, 1962, ч. 4, с. 15–20). Також вважаємо за доцільне використати тут аналіз Дудкових новел, що увійшли до збірки «Заметіль» (1948) і особливо виразно засвідчують зв'язок типу художнього мислення автора із враженнями дитинства.

У зв'язку з тим, що біографія Ф. Дудка відома досить обмеженому колові літературознавців, вважаємо за необхідне коротко викласти його біографічну канву.

Народився письменник 7 травня 1885 р. в с. Шаболині на Чернігівщині. Навчався в гімназіях м. Глухова та Новгород-Сіверського. За революційну діяльність був звільнений з останнього року навчання й виїхав до Москви, де вступив на курси журналістики. Тут починає публікувати свої перші літературні спроби. У 1907 році повертається до Києва, де наближається до українського руху. За часів Незалежності працює в міністерстві земельних справ, співпрацює в часописі «Відродження». Із наступом більшовиків Ф. Дудко змушений емігрувати з України. Так він опиняється в Тарнові, а згодом – у Львові. Як ми вже згадували, саме в Галичині була написана й опублікована основна частина його творів. Під час другої світової Дудко переїздить до Кракова, тут працює в «Краківських Вістях». Дивом рятується після п'ятимісячного ув'язнення гестапівцями в Бересті. Далі – доля вигнанця: Берлін, Штутгарт, а з 1949 – США, де й помер у Нью-Йорку 1 березня 1962 р.

Доля Федора Дудка – це доля багатьох українських митців, політиків, учених, що волею обставин були приречені на розлуку з рідною землею, однак «носили її у своєму серці до останнього віддиху» (Л. Луців). Саме таким непроминальним зв'язком з рідною Чернігівщиною, тією сонячною любов'ю до красуні Десни, що спалахнула в його душі ще в ранньому дитинстві, детермінований тип мистецького обдарування цього прозаїка з виразно ліричним і водночас наближеним до малярського типом світосприйняття – його «сонячність вдачі з вічним захопленням життям і людиною» (Г. Журба).

Формування світосприйняття майбутнього письменника відбувалося перш за все під впливом «матірнього джерела» традиції – тих переказів про давній козацький рід, з якого він походив. Один із таких переказів, що розкриває етимологію його прізвища, пов'язаний із постаттю Федорового прадіда, козака, що поселився в Сосниці та зажив слави вуличного музики, бо гарно грав на кларнеті. Автобіографічна розповідь «Моя молодість» містить чимало сповнених світлого гумору історій і про діда, чоловіка великої фізичної сили й витривалості, селянина, котрий спромігся дати багатьом своїм дітям (усього їх було 24) освіту (батько письменника закінчив учительський інститут). Топонімія, облаштування осель у Шаболинові – усі ці описи й розповіді засвідчують глибоку вкоріненість Федора Дудка в традицію, розуміння власних генетичних витоків: «Козацькі хати ... ніколи не ставилися при вулиці. Вони завжди стояли в глибині подвір'я, закриті від вулиці різними забудовами з брамою посеред них. Це будівля хат на взір фортець увійшло у козаків у традицію і його можна було бачити скрізь на Чернігівщині, де тільки

жили козаки. Ношення будь-якої зброї без спеціального на це дозволу було за московського царату заборонене. Але всі козаки мали шаблі, які, як дорогу реліквію, переховували в себе з покоління в покоління. Ці шаблі відігравали велику роллю у весільних козацьких звичаях» [Дудко 1965, с. 19].

У Дудкових розповідях про його дитинство й малу батьківщину виразно присутній архетип саду, «райських кущів», як колиски творчого натхнення й центру деміургічної зосередженості творчої енергії. Саме таким постає натхненно змальований письменником образ саду біля батьківської хати: «Дім стояв посеред саду далеко від вулиці, відділений від нею половиною саду. Через це я майже ніколи не бачив вулиці й людей, а був у всіх порах року у полоні цього з усіх боків відгородженого від Божого світу саду» [Дудко 1965, с. 20]. Важливим у вимірах духовного формування хлопця постає і сакрум Божого дому – олюдненої, сповненої не московського ортодоксального «страху Господнього», а дива і свята української церкви. У власних спогадах письменник акцентує враженняву сторону сприйняття дитиною краси козацького собору, його світлої аури духовності: «Я мав можливість бачити там людей, прислухатися до їхньої мови, обсервувати їхні народні строї, подивляти високу трьохбанну чудового козацького стилю церкву із ступеневим звуженням ярусів аж до самих копул, насолоджуватися прохолодою тінявих зелених дерев широкого церковного цвинтаря, а в середині церкви чути хоровий спів, нюхати запах смирни й ладану та розглядатися по стінах із наївним зображенням на них страхіть пекла й розкошів раю та суворох облич святих у довгих неукраїнських одягах» [Дудко 1965, с. 23].

Свідчень того, що хлопець ріс у середовищі, де не тільки природа випромінювала красу, але й безпосереднє оточення – його родина – мала чималі таланти, у Дудковій автобіографії чимало. Його бабуся, мама, дядьки чудово співали. Співав і він сам. Родина мала свій «оркестр»: дядьки грали на скрипках, мандолінах, а мама з дітьми співали. Згодом, навчаючись у гімназії, Федір також грав у гімназійному оркестрі на скрипці. Окрім того, у хлопця був і малярський хист: тихцем він розмалював підшивку журналу «Нива», за що не був покараний, бо всі визнали, як пише Дудко, що «з мене буде маляр». Яскраво описав Дудко свої враження від календарних свят, традицій, пов'язаних із цими святкуваннями, розмаїття «національної ноші», що її вдягано було на сільських весіллях Чернігівщини. Особливої теплоти сповнені сторінки, присвячені бабусі: «В особі бабці ми бачили втілення тої принадної, нічим не викривленої і не замаскованої рідної української стихії, яка в інших членів родини була уже надшерблена московськими впливами. Ця українська стихія була сильним струменем рішуче з усього в бабусиній натурі: з її національної ноші, з чистої української народної мови, з дотримувannya рішуче всіх приписаних традицією стародавніх наших народних звичаїв, з глибоко настроєвих народних пісень, з її дитячих українських казок, які вона нам розповідала, з її пристрасти до українських вишивок і мережок, з найменших подробиць її життя і

поведінки. Досить сказати, що коли до Карильського приїздили на літні вакації мої сестри, то бабця зневажливо бралася кінчиками пальців за краї їхніх суконок і з презирством казала: – Що за шмати на собі носиш? Ходи но сюди. І за кілька хвилин виводила сестер із своєї спальні в українському народному одязі» [Дудко 1965, с. 30].

Дудкове «захоплення життям і людиною» сформувалося саме в ті ранні, дитячі роки. Глибоке почуття людяності, єдності з усім живим – співчуття й замилювання усім, що створене Богом, – це значною мірою і незабутнє дитяче враження від дідового робітника, що пристав добровільно на роботу за харч і за житло. Цю світлу постать людини, що не скривдила й комахи, Дудко змалював згодом в оповіданні «Дід Яків», у якому підняв проблему гармонії людини й природи.

«Дід Яків» – це оповідання-портрет, у якому постать центрального персонажа подана рельєфно, крупними мазками, схожими за технікою з вангівською манерою імпресіоністичного письма. Колоритна постать столітнього діда, котрий і сам не пам'ятає свого віку, в дитячому сприйнятті оповідача постає овіяною таємницею – адже дід знається з водяником, він не боїться лісовика, знає дорогу через гниле болото: «Як тепер, бачу його перед собою. Сивий, кремезний, похмурий, мов старий порохнявий пеня, із сивою кудлатою бородою, з нашошеними, поруділими від люльки вусами, з гострим поглядом вилинялих старечих очей, що страшно зиркають з-під важких, насуплених брів. Чорна, закурена люлька в роті, що завжди шкварчить, сопе і точить тоненькі змійки диму мішаного запаху міцного бакуну й ароматного вишневого листя» [Дудко 1948, с. 29]; «серед широкого привілля, повного радощів сонця, безмежної блакиті неба, зелених килимів левад, широкого шуму лісів із таємничим гомоном густого верховіття і дивною симфонією дзвінких пташиних співів – серед цього безкрайого моря яскравих барв і чистих тонів у моїй уяві завжди виростала, як з'ява чарівного мага, повна таємничої загадковості, казкова постать старого діда Якова» [Дудко 1948, с. 30]. Дід Яків знає кожну пташину, кожну тварину й звіра в лісі, знає зілля й уміє лікувати, він – наче добрий дух лісу, що приходить до людей з поміччю. Він товаришував із старим чорним круком, котрий часто прилітав до його хатини, і чекав повернення діда. Людина і птах навдивовижу тонко розуміли одне одного.

Конфлікт оповідання моделюється як протистояння діда Якова й дядька Василя, інженера, котрий приїхав осушувати болото. Це конфлікт світоглядний – між мудрим розумінням людини з народу потреби жити в гармонії з природою, цінувати її як Боже творіння, як красу, даровану Всевишнім людині, й вузько прагматичним, навіть утилітарним підходом людини «цивілізації». Перше зіткнення відбувається, коли дід приніс із лісу горностая – здивований чоловік з захопленням говорить, що за своє довге життя він уперше зустрів таке красиве звірятко. Інженер пропонує йому великі гроші: завзятому мисливцеві кортить зробити з рідкісного звірятка опудало, аби вихвалитися перед знайомими. Дід обу-

рюється: «Ключчям, каже, напхаю... От тобі й рідке звірятко! А що буде, коли ми зачнемо з рідких звірят здирати шкіри і ключчям їх напхати? Я ось сто літ на світі живу і вперше бачу такого, а він – ключчям, каже, напхаю...» [Дудко 1948, с. 47]. Обурений нищенням лісу й безладним полюванням, вчиненим на болоті інженерами («вистріляють усе, винівечать, і з Божої краси мертву пустелю зроблять»), дід пробрався в повітку, де розмістили скрині з інструментом, і вщент порубав усі прилади. За вчинене його заарештували, але старий не витримав переживань і вночі помер. Удень інженер із техніками вирушили на полювання, і біля дідової хати побачили старого крука. Птах розпачливо каркав: уперше він не дочекався приятеля. Інженер вистрелив у птаха, однак, коли хотів підняти трофей, крук «роззявив скривавлений дзьоб і щосили дзьобнув його в палець». На відміну від мудрого діда Якова, котрий жив у гармонії з природою, люди з міста оголошують природі війну. І вже незабаром на місці вікового лісу й непрохідних боліт з багатим рослинним і тваринним світом запанувала пустка: «... вже ніщо, куди не кинеш оком, не нагадає тепер тиші чудової казки, що недавно ще там жила й раптом без сліду навіки зникла... Свист паротяга та гуркіт коліс. І голий степ навколо» [Дудко 1948, с. 54].

Як відомо, початок ХХ століття в літературному житті України ознаменувався ліризацією прози, утвердженням естетичного рис модернізму. Однак тяжіння до імпресіоністичного, настроєво-враженевого письма в Дудка далеко не данина літературній моді. Саме «сонячність вдачі з вічним захопленням життям» та романтична домінанта світосприйняття, сформовані в дитинстві, згодом позначились на пафосній тональності його малої прози.

Вибір стильової домінанти, підґрунтям якої стало романтичне світовідчуття, зумовлений також особистісно-сугестивним чинником, в основі якого – ностальгійна поетизація Дудком краю його дитинства та зображення молодості як незнищенності світу (М. Наєнко). Особливо відчутна така світоглядна настанова в оповіданні «Біла королівна», в основу якого покладено романтичний сюжет нещасливого кохання, що закінчується фатально: сюжет такого плану є чи не одним із центральних як у фольклорі, так і в літературній традиції. Взаємне почуття двох молодих, вродливих людей – генеральської доньки Людмили та конюха Андрія – приречене: адже юна панночка закохується в нерівню. Якщо логіка розвитку такого сюжету є досить прогнозованою (закохані не можуть бути разом), то трагізм фіналу Дудкового оповідання (генерал підстеріг закоханих і застрелив Андрія; Людмила втопилася в річці, а сам генерал збожеволів) визначається не стільки соціальним чинником, скільки присутнім у структурі нарративу мотивом містичного, таємниці, нехай і поданої кризь призму дитячого сприйняття. Приятель Людмили, котрий був тоді дитиною, ставши дорослим, розповідає історію білої королівни так, як закарбувалася вона в дитячій пам'яті. Вже на початку цієї розповіді вводиться мотив русалок, що стає водночас мотивом таємниці й віри в незнищенність «молодості світу». Прикметно, що він стає і своє-

рідною проекцією долі Людмили: жартома лякаючи свого маленького приятеля, красуня наче накликає невідворотність лиха: «Ось почекай – я скоро втоплюся, стану русалкою, а тоді не підходь мені до води близько. Так от і вхоплю!» [Дудко 1948, с. 11].

Мотив «незнищенності молодості світу» увиразнюється в оповіданні романтичним образом природи. Ф. Дудко – чудовий пленерист, природа на сторінках його творів постає одухотвореною, живою. Можна сказати, що Дудкові пейзажі – це освідчення в любові рідній землі, в якому щемкою нотою брижить ностальгія за батьківщиною. Всупереч трагізмові фабули, саме цей мотив надає творові настрою світлого смутку: адже все, що ми любимо, що дороге нам, незнищенне завдяки нашій любові й пам'яті, воно залишається у вічності чистими водами ріки дитинства: «...вода у Сеймі чиста-чиста, прозора і – пахне. Ввійдеш теплим, м'якеньким, як шовк, пісочком по коліна у річку, набереш води у жменю, піднесеш до носа – пахне. Чимось таким свіжим-свіжим, молодим-молодим, невинно-зеленим. Вгляньтесь у води Сейму – і ви побачите прозорі, як скло, блискучі краплини чистих сліз молоді князині Ярославни: допливають з Путивля аж до цієї пори. Вгляньтесь в Сейм – і ви побачите живі відблиски заплаканих очей молоденьких козачок, що в тихій задумі стоять над водою – виглядають з далеких походів своїх запечених на степовому сонці войовничих лицарів. Вгляньтесь в води Сейму – і ви побачите там білі виблиски струнких колоном старої багуриної палати: плывуть собі тихо, задумливо, сумно, минаючи зелені береги, золоті піскові коси» [Дудко 1948, с. 9]. Напередодні другої світової, далеко від рідної Чернігівщини, Дудко зі смутком говорив приятелю: «Хотілося ще... хоч оком глянути... Там моя рідна Сосниця, де я родився, Десна, над якою й на якій я моє дитинство провів... там і Конотоп, і... словом: Чернігівщина!» [Дудко 1948, с. 12].

Світосприйняття Ф. Дудка формувалося значною мірою також завдяки включеності в його дитинство і юність духу української героїки, отих величних і трагічних знаків минулої слави, що зусібіч оточували хлопця: «Цілими годинами, бувало, простоював я там і вдивлявся в цю безвість, що завжди нестримно вабила мене до себе й викликала в душі моїй почуття глибокої туги за чимсь далеким, гарним, але невловимо недосяжним» [Дудко 1948, с. 65]. Чоловічий монастир в с. Рихлах, що містив подаровані Мазепою реліквії, та дивовижний козацький образ раю, намальований у стилі українського бароко, історію нищення якого московським єпископом згодом автор яскраво опише в оповіданні «Отаман Крук». Гіркотою й болем сповнені сторінки спогадів письменника про його пошуки разом із братом Віктором Мазепиною палацу в Батурині: «Проте, як не намагалися відгадати, де саме був Мазепин замок, як не розпитували про це людей, нічого певного ствердити не могли. Північні варвари, на наказ царя Петра, знесли все в Батурині з лица землі, при чому руйнували все так безбожно, що не залишили найменшого сліду по тому, що там було» [Дудко 1948, с. 72]. У душах юнаків визріває почуття спротиву, гіркоти. Особливо після відвідин

розграбованого палацу Розумовського приходиться усвідомлення суті колонізаторської політики Росії: руйнувати й нищити все, що становить мистецьку цінність та зберігає сліди національної історії, національної самобутності. Прикметно, що вплив оточеної ореолом трагічної героїки постаті Мазепи, якого зазнав Дудко в юності, вилився в дорослому віці у спробу написання повісті «Великий гетьман».

У виразненні й зміцненні національної складової, усвідомлення себе як українця активно відбувалося в період навчання Федора в гімназії м. Новгороду Сіверського. Це й перший «Кобзар», без купюр, зроблених російською цензурою, якого Дудкові вдалось придбати з-під поли на ярмаркові, і враження від прочитаного, і вилита на сторінках учнівського твору «ненависть до російського царату», і потиск руки вчителя ... І, врешті, вимушене прощання з гімназією.

Висновки. Отже, як суб'єкт творчості, письменник є особою з певним соціокультурним статусом, сформованим у часі й просторі. У митця особливо наявна потреба спиратися на сформовані у дитинстві константи світобачення. Тому таким важливим у вивченні питання формування творчої індивідуальності є аналітичне осмислення часу дитинства, коли було закладено основи світоглядних

позицій, естетичних цінностей та духовного світу письменника: «Наскільки цілісною, єдиною в своїй внутрішній суті є особистість поета, настільки цілісним є пафос його творчості» [Кодак 2010, с. 18].

Творчість Ф. Дудка перейнята життєствердним пафосом неоромантичної домінанти, що виявляється й на рівні емоційно-чуттєвого нюансування світлої туги, ностальгії за батьківщиною і в героїці зображення буремних днів боротьби за Україну. Ця світла туга й лейтмотив незнищенності, молодості світу пронизують усю творчість письменника.

Аналіз тих небагатьох літературознавчих досліджень творчості Федора Дудка, що зроблені останнім часом, та літературно-критичних відгуків про письменника і його прозу сучасників самого Ф. Дудка, мемуаристики письменника та окремих новел показав, що письменник постає літописцем доби, відтак важливою складовою його художнього бачення світу є «поетика учасника» та біографічна складова. Цілісність пафосу творчості Ф. Дудка забезпечується цілісністю особистості письменника, підпорядкованості його життя і творчості ідеї служіння Україні. Тому важливим моментом у вибудуванні методології дослідження стало осмислення біографічного синергену Ф. Дудка, «матірнього джерела» традиції – давнього козацького роду, з якого він походив.

Література

1. Бурлакова І. Федір Дудко: народження національної свідомості із духовних джерел української історії (на матеріалі оповідання “Отаман Крук”). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 20(207). С. 100–108.
2. Дорошенко В. Про письменника, громадянина, друга. *Слово: Збірник. Література. Мистецтво. Критика*. Об'єднання Українських Письменників в Екзилі. Нью-Йорк, 1962. С. 315–317.
3. Дудко Ф. Моя молодість. Нью-Йорк, 1965. 87 с.
4. Дудко Ф. Заметіль. Оповідання. Авгсбург, 1948. 122 с.
5. Журба Г. Федір Дудко. *Галина Журба. “Дніпро” на 1937 рік*. Львів, 1936. С. 125–128.
6. Кодак М. Поетика як система: літ.-крит. нарис. Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2010. 176 с.
7. Кодак М. Системогенеза авторської свідомості: теорія й проблеми історії літератури. *Слово і час*. 2001. № 5. С. 8–14.
8. Матіїв-Мельник М. Федір Дудко. Дівчата одчайдушних днів. *М. Матіїв-Мельник. Твори*. Львів: Наук. т-во ім. Т. Шевченка, 1995. Число 4. С. 604–605.
9. Мафтин Н. Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття: Парадигма реконквісти: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 2008. 356 с.
10. Мафтин Н. У пошуках “Grand” стилю: західноукраїнська та еміграційна проза міжвоєнного двадцятиліття: монографія. Івано-Франківськ: ЛІК. 2011. 336 с.
11. Наливайко Д. Стилі напряму й індивідуальні стилі в реалістичній літературі ХІХ ст. *Дмитро Наливайко. Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ – початку ХХ ст.*: зб. наук. праць. Відп. ред. М.Т. Яценко. Київ: Наукова думка. 1987. С. 3–42.
12. Хомишин О. Проза Федора Дудка в контексті західноукраїнської літератури 20–30-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література. Івано-Франківськ, 2015. 18 с.
13. Шерех Ю. Стилі сучасної української літератури на еміграції. *Ю. Шерех. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології: у 3 т.* Харків: Фоліо. 1998. Т.1. С. 161–195.

References

1. Burlakova I. (2010) Fedir Dudko: narodzhennya natsionalnoi svidomosti iz dukhovnykh dzherel ukrainskoi istorii (na materialii opovidannia “Otaman Kruk”) [The birth of national consciousness from spiritual sources of Ukrainian history (based on the story “Ataman Kruk”)]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. Vyp. 20 (207) S. 100–108 [in Ukrainian].
2. Doroshenko V. (1962) Pro pysmennyka, hromadianyna, druha [About the writer, citizen, friend]. *Slovo: zbirnyk. Literatyr. Mystetstvo. Krytyka. Obyednannya Ukrainykykh pysmennykyv v Ekzylі*. New York. S. 315–317 [in Ukrainian].
3. Dudko F. (1965) Moya molodist [My youth]. New York. 87 s. [in Ukrainian].

4. Dudko F. (1958) Zametil: opovidannya [Blizzard: short stories]. Augsburg. 122 s. [in Ukrainian].
5. Zhurba H. (1937) Fedir Dydko [Fedir Dudko]. *Halyna Zhurba. "Dnipro" na 1937 rik*. Dnipro–Lviv. S. 125–128 [in Ukrainian].
6. Kodak M. (2010) Poetyka yak systema: lit.-kryt. narys. [Poetics as a system: lit.-critic. essay]. Lutsk: PVD "Tverdynia". 176 s. [in Ukrainian].
7. Kodak M. (2001) Systemogeneza avtorskoï svidomosti: teoria i problemy istorii literatury [Systemogenesis of author's consciousness: theory and problems of the history of literature]. *Slovo i chas*. Vyp. 5. S. 8–14 [in Ukrainian].
8. Matiiv-Melnyk M. (1955) Fedir Dydko. Divchata odchaidushnykh dnev [Girls of desperate days]. Lviv: Taras Shevchenko National University of Sciences. № 4. S. 604–605 [in Ukrainian].
9. Maftyn N. (2008) Zakhidnoukrainska ta emigratsiyna proza 20–30 rokiv XX stolittia: Paradyhma reconkisty [Western Ukrainian and emigration prose of the 20–30-ies of the 20th century: the Reconquista paradigm]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 356 s. [in Ukrainian].
10. Maftyn N. (2011) U poshykakh "Grand" stylu: zahidnoukrainska ta emigratsiyna proza mizhvoyennoho dvadciatylittia [In search of the "Grand" style: West Ukrainian and emigration prose of the interwar twentieth]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: LIK. 336 s. [in Ukrainian].
11. Nalyvaiko D. (1987) Styl napriamu i individualni styli v realistychnyy literaturi XIX st. [Style of direction and individual styles in realistic literature of the 19th century]. *Indyvidualni styli ukrainskykh pysmennukiv XIX – pochatku XX st.: zb. naykovykh prats*. Vidp. red. M. Yatsenko. Kyiv: Naukova dumka. S. 3–42 [in Ukrainian].
12. Khomyshyn O. (2015) Proza Fedora Dudka v konteksti zahidnoukrainskoï literatury 20–30 rokiv XX stolittia [Fedir Dudko's prose in the context of West Ukrainian literature of 20–30^s of the 20th century]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01 – ukrainska literatura. Ivano-Frankivsk. 18 s. [in Ukrainian].
13. Sherekh Yu. (1998) Styli suchasnoï ukrainskoï literatury na emigracii [Styles of modern Ukrainian literature on emigration]: v 3 t. Literatura. Mystetstvo. Ideologia. Kharkiv: Folio .T. 1 S. 161–195 [in Ukrainian].

BIOGRAPHICAL SYNERGY OF F. DUDKO'S CREATIVE WORK

Abstract. The article examines the biographical origins of the work of Fedir Dudko (1885–1962), one of the most popular novelists of the 30s of the last century, an emigrant from the Dnieper Ukraine. The analysis of literary studies of Fedir Dudko's work, which have been made recently, and literary and critical reviews about the writer and his prose by F. Dudko's contemporaries and the book of memoirs of the writer and his autobiographical novels have shown that the writer appears as a chronicler of the day, so an important component of his artistic vision of the world is the "participant's poetics" and biographical dominant. The formation of the future writer's worldview took place primarily under the influence of the "mother source" of the tradition – legends about the ancient Cossack family from which he came. Toponymy, home arrangement in Shabalinov – all these descriptions and stories show Fedir Dudko's deep roots in tradition and understanding of his own genetic origins.

Synergetic understanding of the creative figure of the writer allows you to build such a model of the studio, which allows you to study the motivational-personal, psychological-biographical choice of the creative paradigm both at the level of content and form in the fullest sense. F. Dudko's work is imbued with the life-affirming pathos of the neo-Romantic dominant, which is manifested both at the level of emotional and sensual nuances of light longing, nostalgia for the motherland, and in the heroics of depicting the turbulent days of the struggle for Ukraine. The choice of the style dominant, which was based on a romantic worldview, is also due to the personal and suggestive factor, which is based on the nostalgic poetization of the land of his childhood by F. Dudko. His worldview was also formed largely due to the inclusion of the spirit of Ukrainian heroics in his childhood and youth. Thus, as a subject of creativity, a writer is a person with a certain socio-cultural status formed in time and space. The artist especially has a need to rely on the constants of worldview formed in childhood. Therefore, the analytical understanding of the time of childhood, when the foundations of ideological positions, aesthetic values and the spiritual world of the writer were laid, is so important in studying the issue of forming a creative personality.

The study of the systemogenesis of the author's consciousness shows that the integrity of the pathos of Dudko's work is ensured by the integrity of the writer's personality, the subordination of his life and creativity to the idea of serving Ukraine.

Keywords: Fedir Dudko, author's poetics, pathos, leitmotif, style dominant, constants of worldview, spiritual world of the writer, systemogenesis of author's consciousness.

© Мафтин Н., 2023; © Хомишин О., 2023 р.

Наталія Мафтин – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано Франківськ, Україна; natalimaftyn@gmail.com ; <https://orcid.org/0000-0001-6661-2956>

Natalia Maftyn – Doctor of Philology, Professor, the Ukrainian Literature Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk Ukraine; natalimaftyn@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6661-2956>

Ольга Хомишин – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано Франківськ, Україна; olha.khomyshyn@pnu.edu.ua ; <https://orcid.org/0000-0002-1896-4567>

Olha Khomyshyn – Candidate of Philology, Associate Professor of the Foreign Languages Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; olha.khomyshyn@pnu.edu.ua ; <https://orcid.org/0000-0002-1896-4567>